

8. Haldaj I. V. Politychna vidpovidal'nist' vldy jak skladova pobudovy pravovoi' derzhavy / I. V. Haldaj // Aktual'ni problemy polityky. – Odesa, 2009. – Vyp.37. – S.339–345.

9. Shtyr'ov O. M. Etychna infrastruktura jak mehanizm vplyvu na formuvannja upravlins'koi' elity / O. M. Shtyr'ov // Naukovi pracj. Derzhavne upravlinnja. Politologija. – K., 2010. – T.130. – Vyp.117. – S.82–85.

Kolomiets A. E., PhD student of Faculty of Philosophy, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), kolomietsanastasiia@gmail.com

Formation of moral responsibility in Ukrainian contemporary political activity

The key problem of Ukrainian politics is the problem of the irresponsibility of the power-management bodies in the accomplishment of the functions of government and in the results of decisions taken. The responsibility of representatives of the elite is the correspondence of their professional, moral, cultural qualities and results of activities in the conditions and tasks that have appeared in the country and society. Responsibility of civil servants in this case is a deep awareness of the vital interests of society and the country, the ability to make better decisions, to realize them with maximum benefit for the common good. That is why it is important to make a research the processes and mechanisms of the formation of responsibility in state structures of Ukraine after the turning points of the Revolution of Dignity.

Keywords: political ethics, political responsibility, political moral, political relations, morality, political decision, bearing political responsibility, public relations.

* * *

УДК 3.34.340

Концурак О.,
здобувач, Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
gileya.org.ua@gmail.com

ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ В СТРУКТУРІ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ (СУЧАСНИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС)

Екологічна проблематика все більш активно переміщується на передній план соціоуманітарних та природодослідницьких програм та пошуків. І це зрозуміло. За оцінками експертів, гострота екологічної безпеки досягла такого рівня, бездіяльне ігнорування якого може призвести не тільки до руйнацій чи розпаду, але й остаточного знищення системи життєдіяльності людини. Перспектива екологічного колапсу Планети стає цілком реальною. Загрозою вона є й в Україні. Негативні наслідки аварії на Чорнобильській АЕС, катастрофічне забруднення повітря, води та ґрунту, надмірна концентрація промисловості у певних регіонах, нераціональне природокористування, демографічна криза – навіть і цей, далеко не повний перелік негативних чинників, створює реальну загрозу національній безпеці України в екологічній сфері. Потреба термінового виправлення ситуації стає біль ніж очевидною.

Ключові слова: людина, природа, культура, екологія, державна екологічна політика.

Екологічна проблематика є сьогодні наскрізним імперативом, що пронизує всі сфери інтелектуальної і практичної життєдіяльності людства. Теоретичний екологічний дискурс охоплює як філософську рефлексію, орієнтовану на виявлення в людині феноменологічного потенціалу усвідомлення необхідності ощадливого ставлення до оточуючого середовища, так і науково–спеціальну складову, в рамках якої дослідники різних напрямків вираховують ту шкоду, що несуть природі антропогенні фактори, а також технологічні можливості її мінімізації. Проблематика поліпшення екологічного стану, що є кризовим в усіх частинах планети (подекуди менше, а подекуди й катастрофічно), є сьогодні одним з ключових питань, від якого реально залежить майбутнє виживання людства в цілому. «Чисте повітря і вода, наявність належного харчування і життєзабезпечувальних природних ресурсів, зокрема матеріальних і енергетичних, є

першою й основною умовою збереження життя. Нині європейська спільнота підійшла до тієї межі їх використання, за якою настають руйнація, вичерпання, розпад. Природа вже не може самовідтворюватися. Вона потребує допомоги з боку людини – обмеження виробничого втручання, використання природних ресурсів, економічного ставлення до наявних природних стихій (вода, ліси, ґрунти, моря, атмосфера тощо). Екологічна безпека якраз формується як така розумна й зважена парадигма ставлення людини до природи, яка забезпечує життєдіяльність людини й одночасно підтримує життєздатність Природи, самовідтворення її внутрішнього потенціалу й зовнішньої, створеної людиною інфраструктури – соціальності та культури» [1, с. 580]. Теоретично–методологічною метою нашого дослідження є аналіз можливостей реалізації такої природоошадної парадигми ставлення людини до природи у політичному та державотворчому вимірі розвитку нашої країни. В Україні сьогодні накопичився цілий комплекс екологічних проблем, що в сукупності можна оцінювати як справді катастрофічну ситуацію. Тут постає закономірне питання про те, чи достатньо робить держава для вирішення таких проблем, чи забезпечує вона право своїх громадян на чисте довкілля і, нарешті, чи формує вона політичне, законодавче, громадянське середовище для подальшого вирішення природоохоронної проблематики.

Саме в цьому аспекті, з нашої точки зору, надзвичайно актуальним є дослідження екологічної складової в українській політиці. Таке дослідження має багато вимірів, ключовими з яких є соціально–філософський, політологічний, державотворчий та державо–управлінський, законодавчо–нормативний, соціально–екологічний. В сучасній науковій літературі багато зарубіжних та вітчизняних фахівців присвячують свої пошук екологічній проблематиці в рамках перерахованих напрямів. Аналізуючи їх дослідження, ми ставимо мету детальніше зупинитися саме на політичному вимірі екологічної проблематики в Україні, на глибинному вивченні екологічної функції нашої держави. В цілому, «екологічна функція держави – це основний напрям її внутрішньої та зовнішньої діяльності в галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки населення й інших об'єктів, екологічного правопорядку, який здійснюється з метою забезпечення сприятливих умов існування населення та збереження навколишнього природного середовища. Екологічна функція держави включає чотири елементи: охорону навколишнього природного середовища, раціональне природокористування, забезпечення екологічної безпеки й екологічний правопорядок» [2, с. 18]. Чи здійснює сучасна українська держава ці чотири ключові функції щодо забезпечення реалізації раціональної та ефективно екологічної політики? На жаль, позитивно відповісти на це питання сьогодні неможливо. Слабкість та кризовий стан української державності, що яскраво проявляється в політичній, економічній, соціальній сферах, притаманні в тій самій мірі і екологічній складовій її діяльності. Саме тому, на нашу думку, сьогодні надзвичайно актуалізується концептуально–теоретична проблематика формування та впровадження нової за принциповими

характеристиками екологічної політики української держави та національного громадянського соціуму.

Тут варто зауважити, що не лише наша держава проводить доволі безвідповідальну та згубну екологічну політику. Загалом у світі багато суб'єктів влади на внутрішньодержавному, регіональному, глобально-міжнародному рівні сприяють погіршенню стану довкілля. Незважаючи на те, що вже більше ніж півстоліття науковці всього світу попереджають про катастрофічне погіршення стану природного середовища та підвищення ризику вичерпання життєвоважливих ресурсів, політики, промисловці, прості громадяни продовжують безвідповідально відноситися до природного довкілля. «Безпрецедентний антропогенний пресинг на довкілля в Україні і в багатьох інших країнах аж ніяк не зменшується, незважаючи на численні спроби людської спільноти зробити його більш зваженим і толерантним. Водночас у світі за останні двадцять років відбуваються принципові зміни у сфері політики. Прагматизм і екстенсивне природокористування поступово змінюються на принципи гармонізації взаємин людини і довкілля, пошуки стратегії стійкого розвитку суспільства і біосфери. Екологія стає сферою політичних інтересів і рішень, а політика дедалі більше враховує екологічні чинники. Саме політичні й соціально-економічні фактори мають стати визначальними чинниками зниження негативного антропогенного впливу на природне середовище в Україні. Політико-правовий механізм розбудови екологічної безпеки країни полягає, з одного боку, у взаємодії різних гілок влади, а з іншого – в активності самого громадянського суспільства. Порушення основних засад екологічної політики в площині цієї взаємодії часто-густо призводить до суттєвої деформації у досягненні мети» [3, с. 6–7]. Дійсно, практика розвинених країн світу доводить, що політичне регулювання будь-якої сфери суспільної життєдіяльності є ефективною і корисною лише тоді, коли із державними інституціями тісно взаємодіє громадянське суспільство, здійснюючи як контролюючі так і партнерські функції. На жаль, в Україні сьогодні все ще не вироблені реально діючі механізми взаємодопомоги держави і громадянського суспільства у справі зменшення антропогенного тиску на природне середовище, відновлення довкілля, захисту рослинного і тваринного світу, раціонального використання національної ресурсної бази.

Загалом, необхідно констатувати, що за два з половиною десятиліття розвитку незалежної України в нашій країні не сформовано якусь зрозумілу, прозору та системно-цілісну державну екологічну політику. Існує низка законодавчих актів, сформовані певні інститути та громадські органи, але відсутнє головне – цілісність взаємодії держави, суспільства, виробників, громадян щодо досягнення спільної мети, яка полягає у збереженні природи як на території нашої країни, так і за її межами. Насправді ж, «під державною екологічною політикою розуміють сукупність міжнародних, державних та регіональних правових актів, інструкцій і стандартів, що доводять загальні юридичні вимоги до кожного конкретного суб'єкта, забезпечують його зацікавленість у виконанні та втілення в життя цих вимог. Лише якщо всі ці складники відповідають один одному за змістом і темпами розвитку, тобто складають

єдину систему охорони навколишнього природного середовища, то можна розраховувати на успіх» [4, с. 11]. Незважаючи на те, що з перших років незалежності в Україні регулярно приймалися закони, що регулюють різні сфери природокористування, на сьогодні так і не вироблено цілісної та всеохоплюючої екополітичної парадигми, завдяки якій всі суб'єкти, від яких тією чи іншою мірою залежить захист довкілля в нашій країні, могли б прозоро і ефективно діяти, реалізуючи на практиці світоглядно-політичну парадигму ощадливого природокористування.

Загалом варто відмітити, що одним з ключових теоретико-методологічних завдань нашого дослідження є пошук загальних принципів, які б дозволили систематизувати національну екологічну політику, вибудувати її цілісну структуру, надати їй системно-функціонального характеру. Саме в цьому, на нашу думку, й полягає фундаментальна сутність дієвої та раціонально організованої державної екологічної політики. «Державна екологічна політика – це законодавчо виражена політична воля, екологічні цілі та шляхи їх досягнення. Інтеграція екологічної політики полягає в інтеграції з іншими напрямками економічної та соціальної державної політики, міжгалузевій та міжсередовищній інтеграції екологічної політики. Успіх екологічного управління залежить не стільки від специфічних організаційних чи інституційних особливостей, притаманних тій чи іншій країні, скільки від таких факторів, як твердий намір громадськості переслідувати цілі охорони довкілля, віддзеркалення цього наміру в політичній волі представників влади, передбачуваність і спроможність уряду діяти відповідно до цієї волі. Основою ефективного екологічного управління є та ступінь важливості, яку надають громадськість та її представники екологічним проблемам» [5, с. 204]. Саме тому в нашому дослідженні особлива увага буде приділятися проблемам взаємодії держави і громадянського суспільства щодо вирішення загальних та конкретних природоохоронних проблем. Для України як пострадянської держави проблематика становлення дієвого громадянського суспільства є надзвичайно гострою. В екологічному дискурсі вона також постає як найпроблематичніше поле науково-теоретичних досліджень, пов'язаних із різноманітними аспектаціями державотворчих процесів. В яких же теоретико-методологічних формах і змістовних комплексах існує сьогодні соціально-екологічний та екологічно-політичний науковий дискурс в українській соціальній філософії, політології, правознавстві?

Фундаментом дискурсивного вивчення такої складної проблематики, як вирішення екологічних проблем в рамках політично-державотворчих процесів, є соціальна філософія, політологія, соціальна екологія, секторальні правознавчі студії. Цей теоретико-методологічний комплекс охоплює значну кількість джерел та наукового матеріалу. Соціально-філософське, світоглядно-теоретичне, концептуально-політологічне підґрунтя нашого дослідження складають праці вітчизняних і зарубіжних філософів, теоретиків, науковців минулого і теперішнього століття: В. Андрущенко, Г. Бачинського, В. Вернадського, Д. Габора, Б. Гаврилишина, Е. Гертнера, М. Гончаренко, А. Гора, А. Горелової, Л. Губерського, І. Добронравової, Ж. Дорста,

Д. Зеркалова, М. Кисельова, Б. Коммонера, В. Крисаченка, Е. Ласло, Д. Медоуза, М. Месаровича, М. Михальченка, М. Мойсеєва, Е. Одума, А. Печчєї, І. Пригожина, М. Реймерса, З. Самчука, Л. Сидоренко, Я. Тімбергєна, В. Толстоухова, А. Урсула, Г. Філіпчука, Дж. Форєстера, В. Хєслє, Г. Хєфлінга, М. Хилька та багатьох інших. Філософськo-теоретичний базис щодо екологічної проблематики за останнє півстоліття є достатньо розробленим і потужним. Багато філософів і політологів звертається до вивчення природоохоронних проблем, адже останні є чи не найважливішим світоглядним виміром, від якого залежить майбутнє виживання людства. Однак абстрактні феноменологічно-аксіологічні розвідки важко використати у формуванні екологічної політики в конкретній державі з її специфічною політичною системою, особливо коли йдеться про системи посттоталітарного трансформаційного типу. Саме тому актуальність нашого дослідження, в якому відбувається накладання загально-світоглядної екологічної проблематики на конкретні особливості українських державотворчих процесів останніх десятиліть, є достатньо високою.

Досліджуючи державотворчі та соціально-політичні виміри тієї чи іншої проблематики, важливо звернути увагу і на теоретично-концептуальні пошуки вітчизняних науковців у галузі державного управління. Становлення української державності в останні десятиліття відбувається із багатьма проблемами, зумовленими посттоталітарною природою нашого суспільства. Не оминають ці проблеми й сфери екології та природокористування. Вивченням питань державного управління у природоохоронній сфері, формування державної політики, спрямованої на досягнення та підтримання стану екологічної безпеки, екологічної політики в контексті державотворення, займаються такі вітчизняні науковці, як Г. Бачинський, І. Бистряков, В. Борисова, В. Василько, С. Васюта, Д. Вєтвицький, О. Галацан, Т. Грушева, Г. Дзян, Г. Добров, М. Кисельов, О. Колонов, О. Лазор, І. Ляшко, О. Масюк, Н. Маєвська, В. Міщенко, О. Проніна, Т. Проценко, В. Сиченко, О. Стегній, О. Тимошенко, В. Трачук, М. Хвесик, С. Харічков, М. Шафоростова та інші. Використовуючи концептуально-теоретичний здобуток цих дослідників, в дисертаційній роботі відбувається особлива актуалізація дослідження екологічної складової в структурі української політики, здійснюється глибокий аналіз державотворчих процесів в аспекті перетворення природоохоронної проблематики на магістральну дискурсивну лінію формування та розвитку національного політичного порядку денного в короткостроковій та стратегічній перспективі.

Важливим аспектом вивчення екологічних проблем в рамках політичного дискурсу державотворення є дослідження політико-правового, законодавчого базису, на основі якого відбувається природоохоронна діяльність державних та муніципальних органів влади, громадян та громадських організацій. Дослідженню екологічних аспектів у державному управлінні, адміністративно-правовій охороні навколишнього природного середовища присвячено праці Г. Аксєньонка, В. Андрєйцева, В. Бакуменка, М. Брінчука, А. Гетьмана, М. Єрофєєва, Л. Ковалє, А. Колодія, В. Костицького, С. Кравченко, Н. Красіліча, В. Красілова,

В. Лозо, О. Мордвінова, В. Мунтяна, Н. Нєстерєнко, О. Лазора, В. Погорілка, Б. Розовського, М. Хилька, В. Шаповала, О. Шевчука, Ю. Шемшученка та інших. В дисертації відбувається спроба обґрунтувати необхідність вдосконалення національного екологічного законодавства у напрямку його систематизації на основі законотворчої кодифікації. До речі, на важливості такого кроку наголошує більшість українських експертів у галузі екологічного права.

Зрештою, екологічні проблеми кожного національного соціуму, а також і глобальні негаразди в сфері захисту природного середовища безпосередньо залежать від соціально-економічних проблем, комплекс яких в нашій країні особливо великий. Від застарілої технологічної бази радянського штибу, що не піддається інноваційному оновленню, до безвідповідального ставлення до національних природних ресурсів – все це призводить не до вирішення, а до поглиблення екологічної кризи. Взаємозв'язок між державною екологічною політикою та ефективним і сталим розвитком економічних систем різних країн досліджувався в працях І. Абалкіна, С. Брю, В. Богдановича, О. Вєклич, В. Вєрнадського, В. Вєстмена, І. Гавєла, П. Гамана, К. Гунтера, А. Данилова, О. Кашєнко, К. Макконєлла, Д. Медоуза, Х. Мєйєра, Л. Мєльникова, О. Мордвінова, В. Кравцова, О. Лазора, П. Нєстєрова, Т. О'Райодана, О. Самсонової, Ю. Стадницького, В. Шевчука, Л. Харріса, С. Шмидхєйні, Дж. Форрєстера, І. Яремчика та інших. Огляд цілісного науково-теоретичного дискурсу, орієнтованого на екологічну проблематику, показує, що будь-які дослідження тут обов'язково є мультидискурсивними, адже вони пересікаються із філософськими, політологічними, соціологічними, економічними розвідками. Саме тому вивчення екологічної складової в структурі української політики є на сьогодні актуальним завданням, що постійно поповнюється додатковою проблематикою, пов'язаною із кризовим станом тих державотворчих, соціально-політичних та економічних процесів, що відбуваються у нашій країні.

Ключовим теоретико-методологічним завданням нашого дослідження є визначення стратегічних цілей національної екологічної політики, а також механізмів її формування, впорядкування і систематизації. Незважаючи на те, що в Україні з перших років незалежності природоохоронні питання ставилися достатньо гостро, вони так і не знайшли того місця і не отримали того статусу, які повинні мати в системі стратегічних пріоритетів сучасної держави. «Метою державної екологічної політики є реалізація законодавства, контроль за дотриманням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, регіонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних та громадських органів у галузі охорони навколишнього природного середовища» [6, с. 18]. Весь цей комплекс має бути гармонійної і невід'ємною, центральною і орієнтироформуючою серцевиною державної політики в країні, що знаходиться на межі екологічної катастрофи. Ми ж маємо констатувати, що природоохоронна проблематика поступово витіснена на периферію українського

політичного поля, а екологічні проблеми висвітлюються, фіксуються та вирішуються за залишковим принципом.

Саме в такій ситуації надзвичайної актуальності, з нашої точки зору, набуває концептуально–теоретичне визначення категорії «екологічна політика» з огляду її важливості та фундаментального значення для формування сучасної держави. Особливо гостро таке значення відчувається в Україні, що перебуває на етапі кризового, трансформаційного, посттоталітарного державотворчого становлення. Як підкреслюють українські дослідники В. Матвійчук, Ю. Чугаєнко, О. Савенков, «екологічну політику можна визначити як організаційну та регулятивно–контрольну діяльність суспільства і держави, спрямовану на охорону, невиснажливе використання та відтворення природних ресурсів, оздоровлення довкілля, ефективне поєднання функцій природокористування та охорони природи, забезпечення норм екологічної безпеки. Неefективна екологічна політика або ж її відсутність є коренем усіх екологічних проблем, може спричинити екологічні катастрофи різного масштабу, порушення екологічної рівноваги, що загрожує існуванню цивілізації [7, с. 12]. Дійсно, сьогодні екологічні катастрофи та просте погіршення стану довкілля в тому чи іншому регіоні найчастіше є наслідками неefективної та недолугої екологічної політики. Саме формування чіткого політично–екологічного порядку денного сьогодні є в нашій державі єдиним шляхом до вирішення чи хоча б пом'якшення тієї кризової, якщо не катастрофічної, ситуації, що склалася в галузі довкілля та вичерпання природних ресурсів.

Екологічна політика демократичного характеру завжди орієнтується на забезпечення високої якості життя громадян. В Україні ж відсутнє навіть усвідомлення на рівні державних інститутів і службовців, а також на рівні громадянського суспільства важливості систематизації та стратегічного визначення екологічної політики. В розвинених же демократичних державах вже давно розроблені ключові принципи сучасної екологічної політики. «Складовими елементами екологічної політики в демократичному суспільстві необхідно вважати належну та ефективну систему державного управління у сфері охорони, невиснажливого використання та відтворення природних ресурсів; належний державний та громадський нагляд за дотриманням чинного природоохоронного законодавства та міжнародних природоохоронних зобов'язань країни; належну інформаційну політику щодо навколишнього природного середовища; належний рівень екологічної експертизи екологічно небезпечних проектів; належну систему прийняття державних рішень з питань, що стосуються довкілля, яка б передбачала обов'язкове залучення громадськості; належну систему відповідальності влади, конкретних посадових та громадян за порушення принципів збалансованого розвитку, норм та положень природоохоронного законодавства; належну освітню та просвітницьку діяльність» [8, с. 4]. Для того щоб в Україні хоча б почали втілюватися ці принципи, маємо спочатку сформувати світоглядне, громадянсько–свідомісне, соціально–політичне підґрунтя для їх оформлення та фіксації. Саме концептуально–теоретичному обґрунтуванню таких принципів та світоглядно–політичних орієнтирів присвячено наше дослідження, концептуально–теоретична

актуальність якого посилюється з огляду на те, що відсутність стратегічно орієнтованої екологічної політики з кожним роком поглиблює екологічну кризу, в якій знаходиться наша країна.

А така криза, за оцінками вітчизняних та зарубіжних експертів, вже набула характеру справжньої катастрофи. Якщо проаналізувати основні показники та суперечності екологічної ситуації в Україні в останнє десятиліття розвитку, то стає очевидним значне поглиблення кризового стану довкілля, яке в свою чергу призводить до перманентного погіршення якості життя українців. Як показують багаточисельні експертні висновки «Україна належить до одних з найзабрудненіших й екологічно проблемних країн. За оцінками Індексу якості навколишнього середовища (Environmental Performance Index), які здійснює Йельський університет (США), Україна займає 87–е місце серед 163 країн світу. Рівень навантаження на оточуюче природне середовище в Україні в 4–5 разів перевищує аналогічні показники інших країн. За рівнем раціонального використання і якості водних ресурсів Україна, за даними ЮНЕСКО, займає 95–е місце з 122 країн світу. Стан земельних ресурсів в Україні близький до критичного: на всій території країни спостерігаються процеси деградації земель. Наймасштабнішими є ерозія (близько 57,5% земель) та забруднення (близько 20% території), а щорічні втрати гумусу складають 0,65 т/га» [9]. Така катастрофічна ситуація багато в чому є наслідком недолугої, несистематизованої та безвідповідальної екологічної політики, яка ведеться нашою державою. Дуже часто вторинність екологічної складової в структурі української політики пояснюється економічними негараздами і труднощами. Але постійне погіршення якості життя громадян через підвищення рівня забруднення довкілля тільки сприяє поглибленню економічної кризи, що в черговий раз підкреслює некомпетентність українського державного керівництва та всього «управлінського класу».

Однією з ключових суперечностей екологічної ситуації в Україні є надзвичайно неefективне управління макроекономічними процесами. А саме від такого управління значною мірою залежить раціональність використання національних природних ресурсів. В нашій країні вони використовуються не просто недолугим, але злочинним, витратним, безглуздим чином. За підрахунками експертів, «порівняно з країнами Європи Україна на 1 дол. ВВП викидає у 24 рази більше сірчаного ангідриду, у 8 разів – окислів азоту, у 23 рази – аміаку. При цьому в Україні забруднення води на 1 дол. ВВП є більшим в 11 разів. У нас втрати робочого часу від екологічно зумовленої захворюваності становлять у середньому на 1 працівника 48 годин на рік» [10, с. 78]. Такі показники є підтвердженням фактичної відсутності екологічної складової в актуальному політичному, економічному, соціальному порядку денному. І тут не можуть розглядатися в якості виправдань економічні кризові явища, що переслідують нашу країну, або ж політична нестабільність. Без врахування екологічної складової сьогодні є неможливим існування демократичної політичної системи. Від цієї складової безпосередньо залежить можливість громадян брати участь у забезпеченні власних невід'ємних потреб, а

також у формуванні політичних перспектив розвитку національних державотворчих процесів.

В українській науковій та експертній спільноті теж склався доволі стійкий консенсус щодо того, що держава не докладає достатніх зусиль заради формування та втілення ефективної та дієвої екологічної політики. Екологічна складова в структурі української політики багато в чому залишається декларативною та маніпулятивно-демагогічною. Різні політики та чиновники можуть в своїх цілях використовувати екологічні гасла, але для створення системи ефективної природоохорони на державному рівні не здійснюються майже ніякі ефективні заходи. «Аналіз динаміки основних показників якості компонентів довкілля свідчить про такі проблеми, які не знаходять вирішення: 1) постійне зростання забруднення повітря спричиненого викидами мобільних джерел (транспортними засобами); 2) скорочення запасів питної води; 3) надзвичайно високий рівень розораності території країни та значне поширення ерозійних явищ; 4) забруднення сільськогосподарських ґрунтів пестицидами; 5) низький рівень лісистості, що ставить під загрозу стабільність багатьох екосистем на території країни та спричиняє втрату біорізноманіття; 6) низькі темпи та масштаби рекультивациі земель, порушених внаслідок видобування корисних копалин; 7) зношеність основних виробничих фондів на об'єктах економіки та господарювання, більшість з яких працює на критичній межі технологічної безпеки; 8) невирішеність питань сортування та переробки побутових відходів, розширення старих і побудови нових полігонів для побутового сміття; 9) низький рівень упровадження нових ефективних методів утилізації виробничих відходів; 10) недосконалість законодавства з питань охорони довкілля; 11) декларативний характер заходів, спрямованих на підтримку біобезпеки в країні і уникнення небажаних впливів на здоров'я людей. Отже, ґрунтуючись на аналізі вищенаведеної інформації відносно стану охорони довкілля в Україні, слід зазначити, що результативність державної екологічної політики України в сучасних умовах є низькою» [11, с. 71–72]. Саме виходячи з цього, можемо стверджувати високу концептуально-теоретичну та практичну актуальність нашого дослідження, основною метою якого є визначення, формулювання та пошук шляхів реалізації цілісної парадигми екологічно-політичної діяльності для української держави, громадянського суспільства та всіх суб'єктів, від яких тим чи іншим чином залежить збереження довкілля на території нашої країни.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Світанок Європи: Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття / Віктор Андрущенко. – К.: Знання України, 2011. – 1099 с.
2. Нестеренко Н. М. Адміністративно-правові засади реалізації екологічної функції держави. Автореф. дис. ... канд. юридичних наук. Спец.: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Наталія Нестеренко. – К., 2011. – 25 с.
3. Заржицький О. С. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України (теоретичні аспекти): Монографія / О. С. Заржицький. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2012. – 200 с.
4. Глуха В. В. Теоретичні засади розвитку державної екологічної політики України / В. В. Глуха // Держава та регіони. Серія: «Державне управління». – 2016. – №1. – С.11–15.

5. Зеркалов Д. В. Проблеми екології сталого розвитку: Монографія / Дмитро Зеркалов. – К.: Основа, 2013. – 430 с.

6. Андрейцев В. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики: Монографія / В. Андрейцев. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2011. – 373 с.

7. Матвійчук В. К. Екологічна політика в системі державного управління національним господарством: Монографія / В. К. Матвійчук, Ю. О. Чугаєнко, О. І. Савенков. – К.: Національна академія управління, 2013. – 198 с.

8. Малиш Н. А. Екологічна політика: конфліктність, стратегія, тактика / Н. А. Малиш // Вісник Національної академії управління при Президенті України. – 2009. – Вип.1. – С.3–7.

9. Майстро С. В. Проблеми та протиріччя державної екологічної політики на регіональному рівні / С. В. Майстро, О. М. Колєнов // Державне будівництво. Електронне наукове фахове видання. – 2014. – №1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_9

10. Хвесик М. А. Екологічна криза в Україні: соціально-економічні наслідки та шляхи її подолання / М. А. Хвесик, А. В. Степаненко // Економіка України. – 2014. – №1. – С.74–86.

11. Колєнов О. М. Сучасний стан охорони довкілля в Україні та результативність державної екологічної політики / О. М. Колєнов // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць. – Харків: Видавництво ХарПІ НАДУ «Magistr», 2013. – №2 (44). – С.67–73.

References

1. Andrushhenko V. P. Svitank Jevropy: Problema formuvannja novogo uchytelja dlja ob'jednanoi' Jevropy XXI stolittja / Viktor Andrushhenko. – K.: Znannja Ukrai'ny, 2011. – 1099 s.
2. Nesterenko N. M. Administratyvno-pravovi zasady realizacii' ekologichnoi' funkcii' derzhavy. Avtofef. dys. ... kand. jurydychnyh nauk. Spec.: 12.00.07 – administratyvne pravo i proces; finansove pravo; informacijne pravo / Natalija Nesterenko. – K., 2011. – 25 s.
3. Zarzhyc'kyj O. S. Aktual'ni problemy pravovogo zabezpechennja ekologichnoi' polityky Ukrai'ny (teoretychni aspekty): Monografija / O. S. Zarzhyc'kyj. – Dnipropetrovs'k: Nacional'nyj girnychyj universytet, 2012. – 200 s.
4. Gluha V. V. Teoretychni zasady rozvytku derzhavnoi' ekologichnoi' polityky Ukrai'ny / V. V. Gluha // Derzhava ta regiony. Serija: «Derzhavne upravlinnja». – 2016. – №1. – S.11–15.
5. Zerkalov D. V. Problemy ekologii' stalogo rozvytku: Monografija / Dmytro Zerkalov. – K.: Osнова, 2013. – 430 s.
6. Andrejcev V. Ekologichne pravo i zakonodavstvo suverennoi' Ukrai'ny: problemy realizacii' derzhavnoi' ekologichnoi' polityky: Monografija / V. Andrejcev. – Dnipropetrovs'k: Nacional'nyj girnychyj universytet, 2011. – 373 s.
7. Matvijchuk V. K. Ekologichna polityka v systemi derzhavnogo upravlinnja nacional'nym gospodarstvom: Monografija / V. K. Matvijchuk, Ju. O. Chugajenko, O. I. Savenkov. – K.: Nacional'na akademija upravlinnja, 2013. – 198 s.
8. Malys N. A. Ekologichna polityka: konfliktnist', strategija, taktika / N. A. Malys // Visnyk Nacional'noi' akademii' upravlinnja pry Prezydentі Ukrai'ny. – Vyp.1. – S.3–7.
9. Majstro S. V. Problemy ta protyrychchja derzhavnoi' ekologichnoi' polityky na regional'nomu rivni / S. V. Majstro, O. M. Koljenov // Derzhavne budivnytvo. Elektronne naukove fahove vydannja. – 2014. – №1 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_9
10. Hvesyk M. A. Ekologichna kryza v Ukrai'ni: social'no-ekonomichni naslidky ta shljahy i'i' podolannja / M. A. Hvesyk, A. V. Stepanenko // Ekonomika Ukrai'ny. – 2014. – №1. – S.74–86.
11. Koljenov O. M. Suchasnyj stan ohorony dovkillja v Ukrai'ni ta rezul'tatyvnist' derzhavnoi' ekologichnoi' polityky / O. M. Koljenov // Aktual'ni problemy derzhavnogo upravlinnja: Zbirnyk naukovyh prac'. – Harkiv: Vydavnytvo HarRI NADU «Magistr», 2013. – №2 (44). – S.67–73.

Kontsurak O., aspirant, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), gileya.org.ua@gmail.com

Theoretical and methodological principles of the study of the ecological component in the structure of Ukrainian politics (modern philosophical discourse)

Environmental issues are increasingly moving to the forefront of socio-humanitarian and science-based programs and research. And this is understandable. According to experts, the acuity of environmental safety has reached such a level,

inactivity ignoring which can lead not only to destruction or collapse, but also to the final destruction of human life. The prospect of an ecological collapse of the Planet becomes quite real. It is also threatening in Ukraine. Negative consequences of the Chernobyl accident, catastrophic pollution of air, water and soil, excessive concentration of industry in certain regions, inefficient use of natural resources, demographic crisis – even this, far from being a complete list of negative factors, poses a real threat to the national security of Ukraine in the environmental sphere. The need for urgent correction of the situation becomes more pain than obvious.

Keywords: man, nature, culture, ecology, state ecological policy.

* * *

УДК 101.1:316+791.43.01

Куцупал С. В.,
доктор філософських наук, професор, завідувач
кафедри гуманітарних та соціально-економічних
навчальних дисциплін, Полтавський юридичний
інститут Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого
(Україна, Полтава), gileya.org.ua@gmail.com

КІНЕМАТОГРАФ ТА СОЦІУМ: АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ

Обґрунтована актуальність соціально-філософського аналізу феномену кінематографа, оскільки останній здійснює значний вплив на соціум, який потребує та активно споживає кінематографічний продукт.

Доведено, що завдяки кіноекрану маніфестується подвійність буття – на екрані та в реальності, оскільки нівелиється дистанція між глядачем і репрезентованим об'єктом.

Встановлено, що кінематограф у будь-якому суспільстві претендує на роль форми матеріальної організації існування як соціуму взагалі, так і окремих його членів, нав'язуючи певні моделі праці та дозвілля, здійснює соціальний вплив на глядача.

Ключові слова: кінематограф, соціум, репрезентація, взаємодія, ідеологія, соціальний вплив.

Феномен кінематографа від самого початку свого зародження заворожував та зваблював людину, даруючи ілюзію присутності у просторі кінострічки та співбуття з головними героями, недаремно ж атрибутами кіно є емпатія та співпереживання персонажу. Кіно, як зауважував М. Маклюен, пропонує як свій продукт наймагічніший зі споживчих товарів – мрії [1, с. 331]. Не дивно, що філософія зацікавилась феноменом кіно, адже, як зауважив Ж. Дельоз, настає час, коли питання «що таке кіно?» перетворюється на питання «що таке філософія?». Кіно являє собою нову практику образів та знаків, а філософія покликана створити концептуальну теорію цієї практики [2].

Кінофільми ставали культовими, їх багаторазово переглядали, обговорювали, закохувалися у героїв, намагалися бути зовнішньо схожими на кіноакторів та актрис. Дівчатка колекціонували фото акторів, журнали про кінематограф розкупалися миттєво, пісні з кінофільмів ставали хітами. Кінематограф був своєрідним продовженням книги, ті, хто любляв читати, отримали можливість візуалізації своїх уявлень, недаремно М. Маклюен говорить про людину-кіноглядача, яка сидить у психологічній самоті. Подібно бо безмовного читача книги [1, с. 322].

Проте, технічний прогрес створив небезпечного конкурента для кінематографа – телебачення, яке відрізнялося соціальною мобільністю, доступністю, багатою палітрою художніх засобів та форм та породило новий жанр – телесеріал, де поєднуються почуття та уява глядачів. «Саме кіно культивує міф сповільненої проекції та призупинення зображення як кульмінаційний момент драматичності. І парадокс телебачення,

безсумнівно, в тому, що воно змогло повернути тиші зображення всю її красу» [3, с. 64]. Недаремно ж один з героїв фільму «Москва сльозам не вірить» стверджував, що телебачення замінить усі інші форми отримання інформації, у тому числі й кіно. До речі, висловлювання героя радянського фільму знаходить певне підтвердження у роботі Гі Дебора «Суспільство спектаклю», де мислитель говорить, що «кіно своїми великими планами, акцентуванням прихованих деталей звичних для нас реквізитів, дослідженням банальних ситуацій під геніальним керівництвом об'єктиву спрощує розуміння неминучостей, які керують нашим буттям» [5, с. 53].

Вистоявши у двобой з телебаченням, кінематограф отримав новий виклик – Інтернет та розмаїття візуальних форм репрезентації, безмежні можливості яких створюють для кінематографа реальну загрозу. Проте, не зважаючи на багатоманіття сучасних медійних технологій спостерігається значний вплив кінематографа на соціум, оскільки останній потребує та активно споживає кінематографічний продукт. «Кіно не лише механічно віддзеркалює, а й реагує на дійсність. Продуковане у великих містах, воно споживається у культурному просторі значно ширшому. Диференційованість кіноаудиторії та відмінності її зацікавлень є фактором, що породжує фільми, які мають естетичну та світоглядну різновекторність. Завдяки своїм аналітичним можливостям, підвищеним інтелектуальним та естетичним запитам до нього, кіно немовби стає захисним механізмом від загрозливих знеособлюючих процесів» [6].

Західні мислителі давно і плідно аналізують феномен кіно, керуючись настановою Ф. Колман про те, що необхідно розробити таку концепцію, яка була б емпірично обґрунтованою, теоретично ефективною при поясненні багатоманітних та заплутаних сенсів кінематографічних світів [4]. З цим завданням досить вдало справилися З. Кракауер («Природа фільму. Реабілітація фізичної реальності»), Ж. Дельоз («Кіно. Кіно 1: Образ-рух. Кіно 2: Образ-час»), Гі Дебор («Суспільство спектаклю»), Ю. Лотман («Семіотика кіно і проблеми кіноестетики»), С. Жижек («Кіногид збоченця»); М. Мерло-Понті («Кіно і нова психологія»), а також Л. Вітгенштейн, П. Вірільо, Ж. Бодрійяр, М. Маклюен, М. Фуко, Р. Барт, Т. Адорно, Е. Морен та ін. Варто згадати цілісне філософське осмислення феномену кінематографа, здійснене колективом авторів – The Routledge Companion to Philosophy and Film / edited by Paisley Livingstone and Carl Plantinga. – N.Y.: Routledge, 2009. («Путівник Рутледжа до філософії та кіно»).

Українські дослідники більше зосереджувалися на аналізі філософсько-естетичних та філософсько-культурологічних проблем кінематографа (А. К. Бичко, Л. Т. Левчук, Г. П. Чміль, В. Л. Скурагівський, Л. І. Брюховецька, О. В. Брюховецька, Ю. Г. Ілленко та ін. Видаються також цікавими дисертаційні дослідження С. С. Жигалкіної «Кіно як засіб конструювання реальності (філософсько-культурологічний аналіз)» (2010), В. Крилової «Кіно і телебачення як феномени екранної культури» (2014), В. Є. Петрова «Соціальний простір кінематографа» (2017). Віддаючи належне науковим розвідкам зазначених дослідників, зосередимося на діалектичній взаємодії соціуму та кінематографа.